

Kristín Björnsdóttir og Kristín Stella L'orange

„Engar hendur, ekkert súkkulaði“ Kyngervi, hörundslitur, fötlun og stétt í kvikmyndinni *Intouchables*

► Um höfunda ► Efnisorð

Samhengi menningar og fötlunar er áhugavert viðfangsefni og með því að skoða mismunandi menningarafurðir er hægt að fá vísbendingar um gildi og viðmið samfélaga. Leiknar kvikmyndir eru dæmi um slíka menningarafurð, geta gefið vísbendingar um tíðarandann og haft áhrif á viðhorf almennings. Í greininni verður rýnt í frönsku kvikmyndina *Intouchables* sem var frumsýnd árið 2011, sló mörg aðsóknarmet og var tilnefnd til fjölda verðlauna. Myndin fjallar um fatlaðan auðkýfing og aðstoðarmann hans, sem er „ómenntaður“ innflytjandi frá Senegal og hefur enga faglega þekkingu á því hvernig aðstoða eigi fatlað fólk í daglegu lífi. Birtingarmyndir fatlaðs fólks í kvikmyndum byggja oft og tíðum á staðalímyndum um hið „afbrigðilega“ en slíkar staðalímyndir má einnig finna um aðra minnihlutahópa. Í kvikmyndinni er aðalsögupersónunum stillt upp sem andstæðupörum — fátækur og ríkur, ófatlaður og fatlaður, svartur og hvítur — og með því að beita kenningum um samtvinnun er í þessari grein leitast við að lýsa því hvernig þessar hugsmíðar tvinnast saman og gefa vísbendingar um ríkjandi kynjamisrétti, kynþáttafordóma, hæfishroka og stéttahroka. Þó að kvikmyndin kunni á yfirborðinu að virðast einföld saga tveggja ólíkra manna, má greina í henna flókin samfélagsmynstur mismununar og forréttinda þegar betur er að gáð. Í greininni eru færð rök fyrir því hvernig myndin hvort tveggja ýtir undir og grefur undan ríkjandi hugmyndafræði, allt eftir því frá hvaða sjónarhorni á hana er horft.

“No hands, no chocolate”: Gender, race, disability and class
in the film *Intouchables*

► About the authors ► Key words

Background: The interplay of culture and disability is an interesting topic to explore, and by focusing on different cultural productions it is possible to understand societies' values at different times in history. Films can be categorized as cultural productions that express values in time and space, and can potentially influence public opinion. This article is about the French film *Intouchables*, which premiered in 2011 and was well received and nominated for several awards. The film is based on a true story about a Parisian aristocrat, Philippe, who is a quadriplegic millionaire, and Driss, his personal assistant, an immigrant from Senegal who has no formal training or knowledge of how disabled people should be assisted and supported in their daily lives. The film was directed by Oliver Nakache and Éric Toledano, and although the film was very

popular in Europe, including Iceland, it received mixed reviews from film critics. It was critiqued for underestimating the seriousness of living with quadriplegia and for being borderline racist (O'Sullivan, 2012). However, disability is a common theme in film and TV, and in fact the disability studies scholar Tobin Sieber (2008) claims that there is a strong link between playing the role of a disabled character and receiving Oscar nominations. Common representations of disability in film and media are characters who are violent, dependent on others or incompetent, and it is possible that audiences transfer these ideas to disabled people living in their community (Saffran, 2000). Films and media commonly use disability stereotypes portraying disabled people in negative ways, and similar practices can be found in relation to other minority groups. Tolenado and Nakache (2012) announced publicly that their main goal was to make a feel-good, buddy film, but they also wanted to stay true to the original story. Since the film became so widely popular in Iceland, and since disability in film has received little attention in the Icelandic research literature, this film is an interesting topic to explore in the Icelandic context.

Purpose and methods: The aim of this article is to explore the representation of gender, disability, race and class in the French film *Intouchables*. There is no one method to study or analyze film, and beside the field of film studies the topic of film or cinema has been popular in many different academic fields, such as folkloristics, disability studies, and philosophy. In this article we categorize film as a cultural production rather than analysing the genre or basing our analysis on auteur theory. The film was analyzed by employing a historical analysis of discourse (Foucault, 1972; Jóhannesson, 2006), which has the potential to identify the interplay of contradicting ideas at a certain time and place (Jóhannesson, 2006). By employing historical analysis of discourse we examined how ideas of gender, race, class and disability are represented. We also used the feminist theory of intersectionality, which is an interdisciplinary method to analyse the multiple dimensions of social relations in the oppression of subordinate groups in society.

Results: On the surface, *Intouchables* is a simple buddy film, but by employing historical analysis of discourse and theories of intersectionality it is possible to identify social issues of inequality and privilege. The findings suggest that the film portrays the intersection of class, race, and disability. Classism was the center of many of the film's carnevalesque jokes, although it was often difficult to determine if lower class or upper class should be interpreted as "better", "worse", "upper" or "lower". Class and disability, for example, were found to intersect in the theme of disabled or unemployed pensioners, considered lazy and possibly cheating the welfare system. Such negative ideas about disabled and unemployed people as burdens on society have even been linked to hate discourse and hate crime.

Ableism is a form of social prejudice against disabled people, where it is implied that it is "normal" and always better to be non-disabled. The ableism in the film is interconnected with sexism and racism. Ableist, sexist and racist perspectives are iterated with stereotypes, such as the dependent and asexual disabled man and the black, hyper-sexual non-disabled man. The film is filled with contradictions, including how the men can simultaneously experience inequality and privilege based on what categories of oppression we focus on. We do not intend to evaluate the quality of the film but instead focus on how it simultaneously reinforces and weakens social hegemony depending on the analytical lenses applied by the audience.

Inngangur

Í þessari grein verður fjallað um frönsku kvikmyndina *Intouchables* út frá kenningum um samvinnun (e. *intersectionality*) og greint hvernig ýmiss konar mismunabreytur tvinnast saman og hafa áhrif hver á aðra. Myndin er í leikstjórn Oliver Nakache og Éric Toledano

og fékk mikla athygli þegar hún kom út árið 2011, sló mörg aðsóknarmet og var tilnefnd til fjölda verðlauna. Myndin gerist í París, byggir á sannri sögu og fjallar um auðkýfinginn Philippe sem hlaut mænuskaða í svifdrekaslysi og lamaðist fyrir neðan háls. Hann ræður Driss, „ómenntaðan“ innflytjanda frá Senegal, sem persónulegan aðstoðarmann og fjallar myndin um vináttu þeirra tveggja. Þrátt fyrir velgengnina víða um heim voru gagnrýnendur ekki á eitt sáttir um ágæti myndarinnar. Mörgum kom á óvart að viðtökur í Bandaríkjunum voru ekki góðar og að myndin kom ekki til álitu þegar Óskars-verðlaun fyrir erlendar kvikmyndir voru veitt. Kvikmyndarýnirinn Michael O’Sullivan (2012) skrifaði dóm um myndina í *Washington Post* undir fyrirsögninni *Quadriplegia? It’s no big deal* og gaf henni tvær stjörnur af fjórum. O’Sullivan sagði myndina ekki raunsanna og fannst of lítið gert úr alvarleika þess að vera fatlaður. Jafnframt þótti honum of mikið gert úr ófágaðri framkomu Driss, hún væri lituð af kynþáttafordómum og klisjukennd þegar hann kennir fötluðum Philippe að meta á ný allar lystisemdir lífsins. Í *Popplandi* á Rás 2 fékk myndin hins vegar fjórar stjörnur af fimm og hún virtist falla í góðan jarðveg hjá íslenskum kvikmyndahúsa-gestum. Meira en 50 þúsund manns sáu myndina í kvikmyndahúsum sumarið 2012.

Talsvert hefur verið skrifað um þátt menningar og menningarafurða í að skapa og viðhalda hugmyndum um fötlun og fatlað fólk¹ (sjá Hanna Björg Sigurjónsdóttir, Ármann Jakobsson og Kristín Björnsdóttir, 2013). Kvikmyndir eru afurðir menningar og geta gefið vísbendingar um tíðarandann en geta einnig haft áhrif á viðhorf almennings til fatlaðs fólks. Fötlun er algengt minni í kvikmyndum og hefur fötlunarfræðingurinn Tobin Sieber (2008) haldið því fram að sterk tengsl séu á milli Óskarsverðlaunatilnefninga og fötlunar, að það að leika fatlaða persónu geti tryggt tilnefningu til verðlauna.² Algengar birtingarmyndir fatlaðs fólks í kvikmyndum eru til dæmis ofbeldishneigt fólk, ósjálfstætt og vanhæft og því hefur verið haldið fram að almenningur hafi tilhneigingu til að yfirfæra þessar ímyndir á raunverulegt fatlað fólk í samfélaginu (Safran, 2000).

Ármann Jakobsson og Hanna Björg Sigurjónsdóttir (2007) hafa bent á að birtingarmyndir fatlaðs fólks í kvikmyndum séu fyrst og fremst staðalímyndir sem hafi það hlutverk að vekja upp einhverskonar tilfinningar meðal ófatlaðra áhorfenda í stað þess að veita inn-sýn í líf og reynslu fatlaðs fólks. Staðalímyndirnar gera út á „djúpstæðan ótta fólks við það afbrigðilega, framandgera fötlun og varpa ljósi á manngæsku ófatlaðra“ (bls. 319–320). Sömu sögu má segja um aðra minnihlutahópa en birtingarmyndir þeirra í kvikmyndum einkennast einnig af staðalímyndum. Á móti kemur að kvikmyndir geta ögrað viðteknum hugmyndum með afbyggingu staðalímynda en allt fer það eftir sjónarhorni og afstöðu kvikmyndagerðamannsins (Park, Gabbadon og Cherin, 2006).

Tolenado og Nakache (2012) sögðu í greinarskrifum um myndina *Intouchables* að þeir hefðu fyrst og fremst viljað búa til hugljúfa vinamynd (e. *buddy film*) en einnig vera trúir upprunalegu sögunni. Í ljósi þess hvernig til tókst og þess hversu góðar viðtökur myndin fékk á Íslandi er áhugavert að skoða myndina nánar en í henni er aðalsögupersónunum stillt upp sem andstæðupörum — svartur og hvítur, fátækur og ríkur, ófatlaður og fatlaður.

¹ Í fötlunarfræðinni er talað um *fatlað fólk* í stað þess að segja *fólk með fötlun* eða *fatlaðir*. Hugmyndin sem þar býr að baki á rætur að rekja til hagsmunasamtaka fatlaðs fólks og félagslegs skilnings á fötlun. Lítið er svo á að ytri þættir eins og umhverfi og samfélag „fatli“ fólk sem býr við einhverjar líkamlegar eða andlegar skerðingar (Hanna B. Sigurjónsdóttir o.fl., 2013).

² Til dæmis: *Children of a Lesser God* (1986), *Rain Man* (1988), *Born on the Fourth of July* (1989), *My Left Foot* (1989), *Scent of a Woman* (1992), *What’s Eating Gilbert Grape* (1993), *Forrest Gump* (1994), *The English Patient* (1996), *Shine* (1996), *Sling Blade* (1996), *As Good as It Gets* (1997), *Girl, Interrupted* (1999), *A Beautiful Mind* (2001), *I am Sam* (2001), *Iris* (2001), *Frida* (2002), *Ray* (2004), *The Aviator* (2004), *Million Dollar Baby* (2004), *Away From Her* (2007) *The Kings Speech* (2010), *Silverlinings Playbook* (2012) og *Blue Jasmine* (2014).

Markmið greinarinnar er að draga fram hvernig hugsmíðarnar kyngervi, hörundslitur,³ (ó)fötlun og stétt, tvinnast saman í kvikmyndinni *Intouchables*.

Söguleg orðræðugreining og samtvinnun

Misjafnt er hvaða aðferðum fræðimenn beita við greiningarvinnu sem þessa og fer það eftir bakgrunni og fræðasviði en auk þeirra sem starfa á sviði kvikmyndafræða hafa fræðimenn úr ólíkum greinum, til dæmis heimspeki og þjóðfræði, sýnt kvikmyndum áhuga (sjá Litch, 2010; Sherman og Koven, 2007). Í þessari grein nálgumst við kvikmyndina sem menningarafurð (Darke, 1997) frekar en kvikmyndagrein (e. *genre*) eða út frá leikstjórn (e. *auteur theory*). Kvikmyndin var greind í anda sögulegrar orðræðugreiningar sem oft er kennd við Michel Foucault (1972). Við leituðum að endurteknum hugmyndum og athöfnum sem mynda mynstur í orðræðunni og skoðuðum hvort hægt væri að líta á þau sem söguleg eða pólitísk löggildingarlögmál (Foucault, 1972; Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2006). „Með slíkri greiningu er hægt að koma auga á samspil og hugsanlegar mótsagnir einstakra hugmynda eins og þær birtast á líðandi stund“ (Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2006, bls. 181).

Með sögulegri orðræðugreiningu leituðum við svara við því hvernig hugmyndir um kyngervi, hörundslit, stétt og fötlun birtast í kvikmyndinni *Intouchables*. Við greininguna nýttum við okkur jafnframt hugmyndir um samtvinnun en þær voru kynntar til sögunnar á áttunda áratug síðustu aldar af bandarísku fræðikonunni Kimberlé Crenshaw (1991) þegar hún skoðaði samspil kyngervis og hörundslitar í reynslu svartra kvenna af kynbundnu ofbeldi. Crenshaw (1991) hélt því fram að konurnar væru jaðarsettar í samfélaginu vegna kyngervis og hörundslitar og að báðir þættir í senn hefðu áhrif á reynslu þeirra og tækifæri. Hugmyndir Crenshaw um samtvinnun lögðu grunn að þverfaglegri feminískri nálgun sem mótast hefur á liðnum árum og hefur þann tilgang að greina mismunun og félagslegt jafnrétti. Sænski kynjafræðingurinn Nina Lykke (2010) skilgreinir samtvinnun sem fræðilegt verkfæri til að greina valdamismun í samfélaginu með því að skoða hvernig félagslegar hugsmíðar, sem verða til í orðræðunni og stofnunum samfélagsins — hugsmíðar á borð við kyngervi, hörundslit, stétt eða kynhneigð — tengjast og stuðla saman að því að skapa og viðhalda félagslegu misrétti.

Í kenningum um samtvinnun er yfirleitt ekki fjallað um fötlun sem einn þeirra þátta sem staðsetja fólk eða hópa í samfélaginu og stuðla að forréttindum þeirra eða mismunun. Hins vegar hafa rannsakendur á sviði fötlunar- og kynjafræða á síðustu árum tekið að beina aukinni athygli að samtvinnun og fötlun í ljósi hennar (sjá Grönvik og Söder, 2008; Lykke, 2010; Kristín Björnsdóttir, 2014; Þorgerður H. Þorvaldsdóttir, 2014). Rannveig Traustadóttir (2006) prófessor í fötlunarfræði hefur til að mynda bent á að fötlun geti haft áhrif á reynslu fatlaðs fólks og aðgengi þeirra að stofnunum, völdum og forréttindum í samfélaginu á svipaðan máta og kyngervi og hörundslitur.

Forsenda þess að hægt sé að beita hugtakinu samtvinnun samkvæmt skilgreiningu Ninu Lykke (2010) þegar fást á við fötlun er sú að líta megi á fötlun sem félagslega hugsmíð (e. *social construct*). Þannig skiptir máli hvaða merkingu við leggjum í hugtakið fötlun og hvernig við komum fram við fatlað fólk. Þessi merking er breytileg og má sem dæmi færa rök fyrir því að á undanföllum áratugum hafi orðið jákvæð þróun í málefnum fatlaðs fólks að þessu leyti. Einnig benda rannsóknir til þess að reynsla fatlaðs fólks og tækifæri séu mismunandi eftir landssvæðum eða sveitarfélögum (James Rice, Kristín Björnsdóttir og Eiríkur Smith, 2015). Það er eflaust ólíkt að vera fatlaður í Reykjavík og Bolungarvík og gera má ráð fyrir að reynsla og félagsleg staða fatlaðs fólks í Frakklandi og á Íslandi sé

³ Við höfum valið að nota hér hugtakið *hörundslitur* og teljum það eiga betur við greiningu okkar en hugtakið *kynþáttur* eða *rasi*.

ekki að öllu leyti eins. Í kenningum um samvinnun er gert ráð fyrir að félagslegar hugsmíðar mótist af valdatengslum og togstreitu í samfélaginu og hafa niðurstöður íslenskra rannsókna dregið fram sýnileg og ósýnileg valdatengsl í lífi fatlaðs fólks og sýnt fram á hvernig ófatlaðir sérfræðingar hafa haft vald til að skilgreina hvað sé fötluðu fólki fyrir bestu (Kristín Björnsdóttir, 2014). Af þessu leiðir að hægt er að líta á fötlun sem félagslega hugsmíð sem verður til í orðræðu og stofnunum samfélagsins og tengist öðrum hugsmíðum sem samtímis og samverkandi skapa og viðhalda misrétti í samfélaginu.

Samvinnun gerir mögulegt að greina ríkjandi mismunun á borð við kynjamisrétti, kynþáttafordóma og stéttahroka⁴. Þegar hugsmíðin fötlun bætist við kenningar um samvinnun er einnig hægt að greina hæfishroka sem er ráðandi í stofnunum samfélagsins og byggir á þeirri hugmynd að samfélagið sé fyrst og fremst ætlað ófötluðu fólki sem telst búa yfir hæfi(leikum) til þátttöku og hafi þar af leiðandi eitthvað fram að færa til samfélagsins (Campbell, 2010). Ef stuðla eigi á jafnrétti í samfélaginu þarf samkvæmt þessu að breyta orðræðunni og stofnunum samfélagsins og þar af leiðandi þeirri merkingu sem lögð er í félagslegar hugsmíðar á borð við fötlun, stétt, kyngervi og hörundslit.

Kvikmyndin *Intouchables*

Tilgangur greinarinnar er, eins og fram hefur komið, að skoða samspil kyngervis, hörundslitar, (ó)fötlunar og stéttar í kvikmyndinni *Intouchables* með því að beita sögulegri orðræðugreiningu og kenningum um samvinnun. Fyrst rekjum við söguþráð myndarinnar í stuttu máli. Að því búnu fjöllum við um birtingarmyndir stéttahroka í myndinni og beinum sjónum að því hvernig stéttarstaða tvinnast saman við aðra þætti sem marka félagslega stöðu aðalsöguhetjanna. Loks eru greindar birtingarmyndir hæfishroka og fjallað um mót-sagnir myndarinnar.

Söguþráðurinn

Þrátt fyrir að um 50 þúsund Íslendingar hafi lagt leið sína í kvikmyndahúsin til þess að sjá myndina *Intouchables* sumarið 2012 má búast við að einhverjir hafi misst af myndinni, ekki séð hana eða séu búnir að gleyma söguþráðinum. Hann verður því rakinn í stuttu máli. Myndin hefst á því að aðalsöguhetjurnar, Philippe og Driss, keyra sportbíl á miklum hraða í gegnum Parísarborg og eru stöðvaðar af lögreglunni. Farið er með áhorfendur aftur í tímann og sagan sögð í endurliti (e. *flashback*). Philippe er ekill og á eina ættleidda dóttur. Hann er lamaður frá hálsi eftir slysfarir en vel stæður og býr í glæsilegu og íburðarmiklu húsi í París. Við upphaf sögunnar er hann að taka viðtöl ásamt ritara sínum við hóp umsækjanda um stöðu persónulegs aðstoðarmanns. Driss frá Senegal er þar á meðal en virðist ekki hafa áhuga á að fá starfið. Til að fá atvinnuleysisbætur þarf hann að sýna fram á virka atvinnuleit og er þarna kominn til þess að fá undirskrift sem staðfesti að hann hafi mætt í atvinnuviðtal. Framkoma Driss vekur áhuga Philippe sem segir honum að koma aftur daginn eftir vilji hann fá staðfestinguna undirritaða. Næsta dag, þegar Driss snýr aftur, er honum boðið starfið til reynslu. Driss flytur heim til Philippe, lærir að aðstoða hann og fylgir honum öllum stundum. Philippe treystir Driss fyrir sögu sinni og kynnir hann fyrir hámenningu á borð við myndlist, klassíska tónlist og óperur en Driss kynnir Philippe sömuleiðis fyrir fjölbreyttri dægurmenningu. Vegna fjölskylduadstæðna þarf svo Driss að hætta að vinna fyrir Philippe. Nýir aðstoðarmenn fylla ekki skarð Driss og hefur það mikil áhrif á líðan og virkni Philippe. Aðstandendur Philippe hafa áhyggjur af honum og setja sig í samband við Driss og endar myndin á því að hann snýr aftur en nú í hlutverki vinar en ekki aðstoðarmanns.

⁴ Kynjamisrétti, kynþáttafordómar, stéttahroki og hæfishroki eiga hér að svara til ensku hugtakanna *sexism*, *racism*, *classism* og *ableism*. Um þýðingarnar má velta vöngum og hugtökun ná líklega ekki að lýsa til hlítar þeirri kerfisbundnu andúð eða kúgun sem þeim er ætlað að endurspegla.

Stéttahroki, hörundslitur og fötlun

Einfalt væri að skoða myndina *Intouchables* með alla áherslu á líkamlegt „ástand“ aðalpersónanna og draga með því fram að önnur þeirra skuli vera fötluð og hin ekki. Slík andstæðupörun skyggir hins vegar á aðrar flóknar birtingarmyndir mismununar, forréttinda og valdatengsla. Myndin er ekki síður um karlmenn sem tilheyra mismunandi stéttum og hafa ólíkan hörundslit (*Mynd 1*). Í þessari grein er stéttahroki skilgreindur sem ójafn aðgangur að tækifærum samfélagsins á grundvelli stéttar, það er efnahagslegrar stöðu og/eða menntunarstigs. Stéttahroki byggist á fordómum og staðalímyndum sem valda neikvæðum viðhorfum gagnvart fátæku fólki, þeim sem eru í lágláunastétt eða með litla menntun (Kristín Björnsdóttir, 2014; Þorgerður Þorvaldsdóttir, 2014).

Mynd 1 – Söguhetjurnar Driss og Philippe í „gönguferð“. Sótt af <http://goo.gl/ai5aUX>.

Eins og fram hefur komið hefur senegalski innflytjandinn Driss í upphafi engan áhuga á að starfa fyrir Philippe, hann er ekki í raunverulegri atvinnuleit heldur fremur að svindla á félagslega kerfinu með því að mæta í atvinnuviðtal. Í almennri umræðu um örorku- og atvinnuleysisbótasvik má auðveldlega finna umfjöllun sem stuðlar að þeim hugmyndum að þeir sem þiggi bætur frá ríkinu séu oft á tíðum latir og nenni ekki að vinna (Ekkert skrytið að Ísland eigi heimsmet, 2011; Eygló: Bótasvik, 2014). Rannsóknir hafa hins vegar sýnt að bótasvik eru ekki eins algeng og stjórnálamenn og fjölmiðlar hafa gefið í skyn (James Rice og Rannveig Traustadóttir, 2011). Niðurstöður erlendra rannsókna benda hins vegar til þess að neikvæð umræða í fjölmiðlum um örorkubætur geti haft áhrif á stöðu fatlaðs fólks í samfélaginu og í verstu tilfellum leitt til hatursorðræðu og ofbeldis gegn fötluðu fólki. Slík umræða og ofbeldi eru ávallt réttlætt með þeirri samfélagslegu byrði sem örorkubótaþegar og fatlað fólk eru talin vera (Sherry, 2010). Svipaðar niðurstöður má finna í rannsóknum sem snúa að innflytjendum á atvinnuleysisbótum en á meðal almennings virðast margir neikvæðir gagnvart slíkri félagslegri aðstoð. Skoðanir eru þá gjarnan litaðar af staðalímyndum um letingja á bótum (Johnson, 1994–1995).

Í myndinni *Intouchables* er atriði þar sem Driss er að kvöldlagi við „bæjarblokkirnar“ með öðrum karlkyns innflytjendum án atvinnu að reykja kannabis og drekka áfengi. Þetta atriði

styður hugmyndir um iðjuleysi karla sem búa við fátækt og eru oft á tíðum atvinnulausir (*Mynd 2*). Á meðan þeir hanga á götuhorninu og þiggja bætur strita konurnar í láglau-
nastörfum myrkranna á milli, eins og gefið er til kynna um fósturmóðir Driss, auk þess að
hugsa um heimilið og börn. Í atvinnuviðtalinu stælur Driss svo verðmætu skrauteggi frá
Philippe og vekur með því hugmyndir um óheiðarleika atvinnulausra innflytjenda.

Mynd 2 – Driss ásamt félaganum sínum á götuhorni (skjáskot úr myndskleiði).

Atvinnulausu karlmennirnir í úthverfum Parísar eru einnig áminning um franska nýlendustefnu (e. *colonialism*) sem byggir á þeirri hugmynd að móðurlandið Frakkland og frönsk menning séu æðri nýlendunum. Innflytjendur upplifa mismunun og (hvítir) Frakkar forréttindi. Götuhornið má líta á sem tákni fyrir vonleysi, mennirnir þar tilheyra ekki samfélaginu og eru því aðgerðarlausir á jaðrinum. Spyrja má hvort jaðarsetning þeirra sé ekki allt eins meðtekin (e. *internalization*) og rýmisleg. Driss fylgir reglunum og sækir um þau störf sem í boði eru en hefur ef til vill misst trúna á þann möguleika að atvinna í Frakklandi standi honum raunverulega til boða. Þessi jaðarsetning styrkist svo í allri orðræðu um atvinnulausa innflytjendur sem afætur samfélagsins.

Innan fötlunarfræðinnar hefur völdum ófatlaðra sérfræðinga yfir lífi og reynslu fatlaðs fólks verið líkt við nýlendustefnu og arðrán. Fatlað fólk og litað fólk á það sameiginlegt að hafa verið álitidýr eða villimenn, framandi og hættulegt og jafnvel með óstjórnlega kynhvöt og ofbeldishneigð (Goodley, 2011). Nýlenduherrar litu oft á innfædda sem börn sem þyrfti að hjálpa og koma til manns og ófatlað fólk lítur gjarnan á fatlað fólk sem eilíf börn sem þarf að vernda og annast (Kristín Björnsdóttir, 2010; Kristín Loftsdóttir, 2011). Á nýlendutímum voru furðusýningar á fólki (e. *freak shows*) vinsælar og var til sýnis bæði fatlað fólk og fólk frá framandi löndum og nýlendum. Líkamar þeirra, fatlaðir eða útlenskir, vöktu forvitni hvíttra íbúa Evrópu og Norður-Ameríku og algengt var að sýningastjórar breyttu staðreyndum um uppruna fólks og lífshætti í þeim tilgangi að gera sýningarnar spennandi og aðsókn meiri (Kristín Björnsdóttir, 2013). Þannig tilheyrði fatlað fólk og fólk sem ekki var „vestrænt“ að útliti „hinum“ (e. *Other*) eða þeim sem á einhvern hátt skera sig úr samfélaginu eða eru jaðarsettir. Afleiðingar valdbeitingarinnar hafa verið svipaðar fyrir báða hópa þar sem fatlað fólk hefur verið útilokað og útskúfað frá samfélaginu, vistað á stofn-

unum eða því hópað saman í blokkir og hverfi sem minna óneitanlega á „gettó“ eða fátæk úthverfi stórborganna þar sem innflytjendur búa gjarnan (Goodley, 2011).

Athyglisvert er að skoða þá frönsku kvikmynd sem hér er til umfjöllunar í ljósi franskra nýlendustefnu því báðar aðalsöguhetjurnar tilheyra hópum sem í sögulegu samhengi hafa verið settir skör lægra í samfélaginu vegna hörundslitar eða fötlunar og búa enn við margvíslega mismunun. Samt er erfitt að halda því fram að Philippe, sem er auðkýfingur, sé í myndinni lágt settur í samfélaginu vegna fötlunar sinnar. Hann heldur að verulegu leyti sjálfstæði sínu þrátt fyrir slysfarir sínar vegna fjárhagslegrar stöðu sinnar. Eitt af því sem gagnrýnendur myndarinnar voru ósáttir við var einmitt hversu lítið var gert úr fötlun Philippe en hér tvinnast saman hugmyndir um stétt og fötlun. Fjölskyldur fatlaðs fólks tilheyra öllum stéttum en algengt er að fatlaða fólkið sjálft, sökum færri atvinnutækifæra og takmarkaðra örorkubóta, tilheyri lægri stéttum, það er lágláunahópum (Kristín Björnsdóttir og Rannveig Traustadóttir, 2010). Philippe er á hinn bóginn auðugur maður og heldur þar af leiðandi sjálfstæði sínu að mestu. Ein algengasta staðalímynd fötlunar í kvikmyndum er hin ósjálfstæða og fatlaða sögupersóna sem er byrði fyrir fjölskyldu sína og samfélag (Ármann Jakobsson og Hanna Björg Sigurjónsdóttir, 2007) en í þessari mynd er gefið til kynna að Philippe búi svo vel að þótt hann þurfi aðstoð í daglegu lífi felist í því lítil fjárhagsleg byrði fyrir fjölskyldu hans og samfélag.

Stéttamunurinn á milli Driss og Philippe er áberandi í myndinni, eins og til dæmis þegar Philippe spyr Driss hvort hann þekki Berlioz og á þá við tónskáldið en Driss, „fáfróði innflytjandinn“, svarar um hæl að auðvitað þekki hann flest hverfi borgarinnar og þar með talið Berlioz-hverfið. Atriðið er fyndið og áhorfandinn veltir fyrir sér hvort innflytjandinn sé að gera grín að „aðalsmanninum“ með því að snúa út úr fyrir honum eða hvort hann viti í raun og veru ekki hver Hector Berlioz var. Myndin er bráðfyndin og oft er gert lítið úr yfirstétt og hámenningu, eins og til dæmis þegar þeir félagarnir fara saman í óperuna og Driss fær hláturskast af því að söngvari klæddur sem tré hefur upp raust sína.

Þegar grín er gert að stéttarstöðu þeirra efnameiri minnir það óneitanlega á karnivalískan hlátur Bakhtin (1984). Hláturinn einkenndi miðaldakarnivalið þar sem alþýðan gerði grín að yfirstéttinni og ögraði siðum og venjum samfélagsins. Þannig verður birtingarmynd yfirstéttarinnar hálf kjánaleg og leiðinleg. Einmitt þetta kemur vel fram þegar Philippe selur auðugum vini sínum verðlaust málverk sem Driss hafði málað eftir að hafa heimsótt listagallerí með Philippe og orðið bæði hissa og hneykslaður á að fólk væri tilbúið að borga himinháar fjárhæðir fyrir listaverkin sem þar voru á boðstólum (*Mynd 3*).

Annað einkenni karnivalsins og nátengt hlátrinum er gróteskan sem birtist til að mynda í ófáguðum borðsiðum Driss. Hann borðar með fingrunum, situr hokinn til borðs og ber ekki virðingu fyrir nærstöddum. Gróteskur og ófágaður Driss sem hlær upp í opið geðið á franskri hámenningu snýr veruleikanum á hvolf, líkt og í karnivalinu, og áhorfandinn veit ekki lengur hvor stéttin er betri eða verri, æðri eða óæðri (Bakhtin, 1984).

Mörg önnur fyndin atriði sýna ólíkan bakgrunn og stétt aðalpersónanna. Á myndrænan hátt er Driss til dæmis sýndur sitja samankreptur í litlu baðkari heima hjá sér í úthverfinu og börnin á heimilinu æða inn á hann af því að þar er ekki nema eitt baðherbergi fyrir alla fjölskylduna. Þegar Driss flytur heim til Philippe fær hann aftur á móti stórt svefnherbergi sem er á stærð við fjölskylduíbúðina heima fyrir. Því fylgir einkabaðherbergi með risastóru baðkari og Driss er sýndur reglulega alla myndina í baði sem minnir á nýjar og breyttar aðstæður hans.

Mynd 3 – Driss og Philippe skoða málverk. Sótt af <http://goo.gl/J8GVrt>.

Hæfishroki, kyngervi og hörundslitur

Hugtakið hæfishroki er nýrra í íslensku fræðasamfélagi heldur en til dæmis kynjamisrétti en þessi tvö hugtök eru af svipuðum meiði. Það eldra vísar til félagslegrar mismununar sökum kyngervis og það yngra mismununar sökum fötlunar. Hæfishroki er hér skilgreindur sem viðtekna hugmyndir, gildi og venjur, sem gera ráð fyrir því að ófötlun sé hið eðlilega, náttúrulega og fullkomna ástand manneskjunnar (Campbell, 2010). Þar af leiðandi hljóti alltaf betra að vera ófatlaður en fatlaður. Samfélagið er þá skipulagt út frá þörfum ófatlaðs fólks og ekki gert ráð fyrir líkamlegum eða andlegum margbreytileika. Þrátt fyrir að Philippe hafi haldið sjálfstæði sínu fer það ekki framhjá áhorfandanum að hann þarf á sólarhringsaðstoð að halda. Hann þarf aðstoð við allar athafnir daglegs lífs og fær notendastýrða persónulega aðstoð (NPA) sem svo er nefnd. Hún er oftast tengd hugmyndafræði um sjálfstætt líf og snýst um full borgaraleg réttindi fatlaðs fólks og fullgilda samfélagsþátttöku (Vilborg Jóhannsdóttir og Freyja Haraldsdóttir, 2010). Það er að vissu leyti góð tilbreyting að sjá svo skýrt dæmi um hvernig notendastýrð aðstoð getur haft áhrif á þátttöku fatlaðs fólks í samfélaginu, því með aðstoðarmanni sínum verður Philippe virkur þátttakandi í athafnalífi og nýtur þess sem samfélagið hefur upp á að bjóða. Með þátttöku sinni ögrar hann því viðhorfi að fatlað fólk hljóti að vera byrði á samfélaginu. Með því að verða virkur í því samfélagi sem gerir ekki ráð fyrir þátttöku hans grefur hann undan hæfishrokanum.

Mikilvægi aðstoðarmannsins í lífi Philippe verður sérstaklega áberandi eftir að Driss lætur af störfum. Philippe ræður til sín aðstoðarmann sem með viðhorfum sínum og vinnubrögðum ógna sjálfræði hans og sjálfstæði. Viðhorfin einkennast af forræðishyggju, því Philippe er bannað að reykja og píndur ofan í hann matur auk þess sem talað er um hann af virðingarleysi að honum viðstöddum. Aðstoðarmenn í hvítum sloppum minna á ríkjandi læknisfræðilegan skilning á fötlun og Philippe er þrýst inn í hlutverk sjúklingsins (Mynd 4). Læknisfræðilegur skilningur á fötlun lítur á skerðinguna sem uppsprettu allra hindrana í lífi fatlaðs fólks og leggur áherslu á að endurhæfa það eða lækna. Einhliða læknisfræðilegt sjónarhorn vanmetur þátt samfélags og umhverfis í að móta reynslu

fatlaðs fólks því ekki er hægt að „lækna“ allan samfélagslegan vanda eins og til dæmis fordóma og neikvæð viðhorf (Hanna Björg Sigurjónsdóttir, Ármann Jakobsson og Kristín Björnsdóttir, 2013). Philippe gefst upp þegar Driss hættir að vinna fyrir hann og bregst við mótlætinu eins og óþekkur krakki, það er fer í fýlu og tekur skapofsaköst. Hugmyndin um eilíf börn er ein lífseigasta staðalímynd fatlaðs fólks og hefur orðið til þess að samfélagið gerir þeim ekki kleift að takast á við fullorðinshlutverk og taka ákvarðanir um eigið líf. Börn þurfa umönnun og stýringu og gengur því staðalímyndin út á það að fatlað fólk þurfi ófatlaðan einstakling til þess að taka ákvarðanir fyrir sig og til að leiða sig í gegnum lífið (Kristín Björnsdóttir, 2011). Þrátt fyrir að hafa í upphafi minnstu þekkinguna og reynsluna af því að starfa með fötluðu fólki er það Driss sem sýnir í verki að það eru viðhorfin, ekki sérfræðiþekkingin, sem skipta hvað mestu máli þegar veita á fötluðu fólki aðstoð við hæfi.

Mynd 4 – Aðstoðarmaður í hvítum læknaþoppi ásamt Philippe (skjáskot úr myndskaiði).

Sem persónulegur aðstoðarmaður sér Driss um að baða, klæða og mata Philippe en slík störf eru almennt unnin af konum og öll umönnun eða hjúkrun að jafnaði talin til kvenlægra starfa sem oft er sinnt í einkarými. Bandaríski fötlunarfræðingurinn Susan Wendell (2010) hefur skoðað muninn á því sem hún nefnir almennarými (e. *public world*) og einkarými (e. *private world*) og bendir á að fatlað fólk sé að jafnaði í einkarými þar sem umönnun barna, fatlaðs fólks og aldraðra fer fram. Einkarýmið er gjarnan talið rými kvenna en hvorki Driss né Philippe virðast fullkomlega heyra til almennarýmum, sem einkennast af launaðri vinnu, líkamlegum styrk, æsku og karlmennsku. Almennarými endurspeglar hæfishrokann af því að þar er yfirleitt ekki gert ráð fyrir fötluðu fólki. Vissulega er Driss líkamlega sterkur og í launaðri vinnu en hún fer fram í einkarými þar sem hann sinnir Philippe. Báðir tilheyra þeir félagar hópum sem eru jaðarsettir í almennarými, Driss vegna uppruna síns og hörundslitar og Philippe vegna fötlunar sinnar, en báðir geta líka flakkað á milli heima. Philippe getur tekið sér stöðu í almenna rýminu þrátt fyrir fötlun vegna þess að hann er hvítur karlmaður í hástétt og Driss þrátt fyrir fátækt vegna þess að hann er ófatlaður karlmaður. Tilfærsla þeirra milli rýma ýmist styrkir karlmennsku þeirra og stöðu eða ógnar henni.

Viðtekna hugmyndir um karlmennsku tengjast gjarnan aga, líkamlegum styrk, rökvísi og hlutlægni, en eins og fram hefur komið þá er hún oft tengd almennarýminu (Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2004). Samfélagið metur á hverjum tíma í hverju ríkjandi karlmennska eigi að felast, yfirleitt út frá gildum yfirstéttarinnar og aðrir hópar reyna svo að falla að

þeim hugmyndum. Ríkjandi karlmennska tekur breytingum en oftast er um að ræða at-
hafnir og hugmyndir sem styrkja stöðu karla gagnvart konum (Connell, 1995; Connell og
Messerschmidt, 2005). Fáir karlmenn uppfylla í reynd hugmyndir um ríkjandi karlmennsku
enda má segja að þær byggja á ýktum staðalímyndum kynjanna (Jón Ingvar Kjarran og
Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2013). Í tilfelli Driss spila svo staðalímyndir um hörundslit
og stétt saman við karlímyndina.

Driss er sterkur og getur borið þungan og lamaðan líkama Philippe þegar hann aðstoðar
hann en hjá Driss fer einnig mikið fyrir kynhvöt, sem er algengur þáttur í staðalímynd
svartra karla í kvikmyndum og getur viðhaldið þeirri hugmynd að konum stafi ógn af þeim.
Því hefur verið haldið fram að þetta megi rekja til nýlendu- og kynbótastefnu sem beindist
gegn hörundsdökku fólki (Jones, 2005). Driss virðist reyna við allar konur sem verða á
vegi hans og verður Magalie, ungur ritari Philippe, kynferðislegt viðfang Driss strax í upp-
hafi myndarinnar. Með óheflaðri og óviðeigandi hegðun sinni reynir hann að fá hana til
við sig en hún stenst þær atlögur allar. Í lok myndarinnar kemur í ljós að hún er samkyn-
hneigð og því ekki að undra að Driss hafi ekki haft erindi sem erfiði. Hér er spilað með
kynhneigðarhyggju áhorfandans og unnið þannig úr því að kynhvöt Driss og kynhneigð
Magalie þykja myndin. Hlutverk Driss sem aðstoðarmanns fatlaðs manns dregur svo tölu-
vert úr hugmyndum um ríkjandi karlmennsku í fari hans og þegar líður á myndina sýnir
Driss á sér mýkri og kvenlegri hliðar.

Hugmyndir um ríkjandi karlmennsku byggja ekki síst á þeirri ímynd kvenna að þær séu
fremur en karlar veikburða, tilfinninganæmar og huglægð þenkjandi (Ortner, 1974). Þar
sem Philippe er fatlaður og hann skortir líkamlegan styrk uppfyllir hann ekki viðtekna
hugmyndir um karlmennsku. Ýmsir fleiri þættir grafa undan karlmennsku hans, eins og
til dæmis teygjusokkarnir sem hann þarf að vera í til að örva blóðrásina í lömuðum fót-
leggjunum og minna helst á kvenlega nælonsokka enda neitar Driss í fyrstu að klæða
hann í þá. Bandaríska fræðikonan Rosemarie Garland-Thomson (2010) bendir á að
Aristóteles leit á konur sem ófullkomna eða vanskapaða karla. Þannig mætti líta á fötlun
sem kvenlega enda þurfi fatlað fólk að treysta á aðra varðandi stuðning í daglegu lífi.

Aðrir þættir renna stöðum undir ríkjandi karlmennsku Philippe, eins og til dæmis slysið
sem hann lenti í og varð til þess að hann lamaðist. Hann stundaði hættulega jaðaríþrótt
og var áhættusækin sem leiddi til þess að hann varð fyrir varanlegum skaða. Að vera
karlmaður og slasast með þátttöku í jaðaríþrótt eða ofsaakstri er algengt minni í kvik-
myndum og á sér reyndar ákveðna skírskotun í raunveruleikanum, eins og sjá má í heim-
ildarmyndinni *Murderball* frá árinu 2005. Þar segir frá fötluðum mönnum sem stunda
hjólástólarúbbi (e. *rugby*). Í myndinni eru staðalímyndir ríkjandi karlmennsku mjög áber-
andi; leikmenn segja frá fötlun sinni í tengslum við jaðaríþróttir, áhættuhegðun, slagsmál
og dirfsku og má segja að ríkjandi karlmennska í þeirra fari hafi kostað þá líkamlega
færni. Jafnvel í þeim tilfellum þar sem skerðingin er af völdum sjúkdóms er reynt að lýsa
því á spennandi og ógnvænlegan hátt þegar bakterían eða sjúkdómurinn verður að
svörnum óvini. Fötluninni er lýst á karllægan hátt til þess að vekja ákveðna aðdáun. Slík
sýn dregur upp mynd af einstaklingi sem þorir að taka áhættu í lífi sínu og er virkur þátt-
takandi í samfélaginu. Leikmennirnir tala einnig um konur sem kynferðisleg viðföng og
gorta sig af bólferðum og drykkjulátum (Barounis, 2010).

Kyngervi, stétt og fötlun tvinnast saman og hafa mótandi áhrif á samstarf og vináttu Driss
og Philippe. Þekkingarleysi og einfaldni (e. *naivete*) Driss ásamt mótþróa hans gegn
opinberum viðmiðum og reglum leiðir til breytinga á daglegu lífi Philippe. Má til að mynda
nefna að Driss neitar að keyra um bæinn í sérútbúnum bíl fyrir hjólástóla og „treður“
Philippe inn í Maserati-sportbíl. Driss sýnir þannig að hann ber enga virðingu fyrir öryggis-
stöðlum. Hann lætur breyta rafmagnshjólástól Philippe svo að þeir geti keyrt á „ólög-

legum“ hraða um göngugötur og gefur Philippe kannabis að reykja til að lina verkina sem eru afleiðingar slyssins. Allt færir þetta Philippe nær staðalmyndum um karlmennsku og má jafnvel halda því fram að hann fullkomni karlmennsku sína þegar hann leitar til vændiskvenna.

Driss á regluleg samskipti og samneyti við vændiskonur. Hann kemst að því að Philippe hefur ekki notið ásta með konu eftir slysið þegar Philippe trúir honum fyrir því að líkamleg skerðing komi ekki í veg fyrir kynferðislega örvun. Það verður til þess að Driss kaupir þjónustu vændiskvenna fyrir þá báða. Ekki er hægt að horfa framhjá því að vændi er löglegt í Frakklandi þrátt fyrir að hafa lengi verið umdeilt þar í landi og í myndinni eru vændiskaupin gerð eðlileg (e. *normative*) fyrir báða aðila (*Mynd 5*). Vændiskaup þeirra félaga vísa í drengjaorðræðuna, það er að hegðun karla megi ávallt réttlæta með þeim rökum að hún sé í eðli þeirra og ósiðleg framkoma þeirra sé álitin eðlileg af sam-félaginu (Ingólfur Ásgeir Jóhannesson, 2004). Það ætti því ekki endilega að koma á óvart að vændiskaup Driss eru sett fram sem hversdagsleg eða eðlileg, í myndinni er látið sem karlmennska hans byggir á mikilli kynhvöt og hann ítrekað sýndur í hlutverki rándýrsins sem leitar að kynferðislegri bráð. Jeffreys (2005) hefur bent á að vændiskaup fatlaðra karla hafi verið réttlæt með því að halda því fram að þeir sem karlmenn hafi rétt til kynlífs (e. *sex right*). Í feðraveldinu er þessi réttur þeirra til kynlífs byggður á þeim hugmyndum að karlar séu æðri konum og þeirra réttur æðri kynfrelsi (ó)fatlaðra kvenna. Þrátt fyrir að vera óviðeigandi og jafnvel ólögleg eru kaup þeirra á líkómum kvenna varin með rétti þeirra til að stunda kynlíf (Jeffreys, 2005). Þessar hugmyndir byggja hins vegar bæði á kynjamisrétti og hæfishroka. Kynjamisréttið endurspeglar, eins og fyrr segir, í stigveldi réttinda karla og kvenna en hæfishrokinn í þeim hugmyndum að fatlaðir karlar geti tæpast verið aðlaðandi eða eftirsóttir elskhugar.

Mynd 5 – Driss og Philippe reykja kannabis í félagsskap vændiskvenna.
Sótt af <http://goo.gl/uh7IA4>.

Philippe gerir greinilega ráð fyrir að fatlaður líkami hans sé ekki eftirsóknaverður. Hann á í bréfaskriftum við konu og felur skertan líkama sinn og fötlun á bak við ljóðræn ástarbréf. Þetta minnir óneitanlega á leikritið *Cyrano de Bergerac* eftir franska leikskáldið Edmond Rostand en Cyrano de Bergerac var skylmingamaður og ljóðskáld sem efaðist um eigin verðleika vegna óvenjulegra útlitseinkenna og sendi konunni sem hann elskaði ástarljóð. Hann þorði ekki að láta hana sjá sig af því að hann óttaðist höfnun hennar. Þegar Driss hættir hjá Philippe virðist sá síðarnefndi missa lífsviljann. Það verður til þess að Driss snýr

aftur, minnir Philippe á tilgang lífsins og keyrir með hann á ofsahraða á sportbílnum í gegnum Parísarborg. Driss hjálpar Philippe að yfirstíga vanmátt sinn, snyrtir skegg hans og skilur hann eftir á veitingastað þar sem hann hittir pennavinkonu sína í fyrsta sinn. Philippe hræðist viðbrögð pennavinkonunnar en Driss virðist, þrátt fyrir að þekkja ekki konuna, sannfærður um að hún muni falla fyrir Philippe og ástarsambandið veita honum hamingjuríka framtíð. Hér má líta svo á að Philippe sé í hlutverki ósjálfbjarga kvenhetjunnar (e. *the damsel-in-distress*) eða hefðarfrúarinnar og Driss hin dæmigerða og sterka karlhetja, umrenningurinn af lægri stéttum sem bjargar málunum og kvenhetjunni.

Það má einnig sjá Driss í hlutverki „töfranegrans“ (e. *the magical negro*)⁵ sem er algeng staðalímynd í kvikmyndum en þá kemur hörundsdökkur aukaleikari hvítum aðalleikara til aðstoðar. Oft búa þessir töframenn yfir einhvers konar innsæi eða jafnvel yfirnáttúrulegum kröftum sem aðrir gera ekki. Og má þá vísa til innsæis Driss í kvennamálum sem verður til þess að stefnumót Philippe endar með farsælu ástarsambandi. „Töfranegrann“ má rekja til ímyndarinnar um Sambó sem á sér sögulega birtingarmynd í bókmenntum; margir muna eflaust eftir *Litla svarta Sambó* sem nú hefur verið fjarlægður úr flestum bókahillum og þykir ekki lengur hæfa litlum börnum. Helsti munurinn á Driss og Sambó kvikmyndanna er að sá fyrrnefndi gegnir aðalhlutverki á meðan Sambó er yfirleitt í kvenlægu aukahlutverki sem óvirkur þjónn eða aðstoðarmaður (Jones, 2005; Kristín Loftsdóttir, 2011). Sannarlega er Driss aðstoðarmaður Philippe en hann er alls ekki óvirkur né gegnir hann aukahlutverki. Hér vegur staðalímynd tengd fötlun á móti staðalímynd tengdri hörundslit.

Fatlað fólk í kvikmyndum er oftast í aukahlutverkum og því ákveðin tilbreyting að Philippe skuli vera önnur af tveimur aðalpersónunum myndarinnar. Um leið og Driss er í hlutverki svarta mannsins sem bjargar hvítu aðalpersónunni er Philippe í hlutverki fatlaða mannsins sem hefur þann tilgang að bæta líf ófötluðu aðalpersónunnar eða sýna fram á styrk og góðvild hennar. Sem dæmi um þetta má nefna söguna um sveitastúlkuna Heiðu eftir svissneska rithöfundinn Jóhönnu Spyri. Heiða bjó ásamt afa sínum í svissnesku Ölpunum og hún var svo sönn og góð að henni tókst að kenna Klöru, lömuðu hástéttarstúlkunni, að ganga að nýju. Klara var í aukahlutverki og þjónaði þeim tilgangi í sögunni að sýna fram á góðmennsku Heiðu (Hanna Björg Sigurjónsdóttir og Guðrún Steinþórsdóttir, 2013). Þrátt fyrir að Driss takist ekki að lækna Philippe virðist sá síðarnefndi vakna til lífsins á meðan sá fyrrnefndi þroskast mikið á samskiptunum og vináttunni. Má geta þess að í upphafi myndarinnar komu vonbrigði fósturmóður Driss bersýnilega í ljós; henni fannst að hann hefði brugðist sér og fjölskyldunni með iðjuleysi og afbrotum. Að lokum, eftir að hafa starfað og þroskast hjá Philippe, axlar Driss ábyrgð sem höfuð fjölskyldunnar, tekst á við þann vanda sem yngri uppeldisbróðir hans á við að glíma og aðstoðar fósturmóður sína við uppeldið og heimilið. Hann gengur inn í hefðbundið hlutverk fjölskylduföðurins (e. *pater familias*) sem ber ábyrgð á ungvíðinu og agar það. Í sögulegu samhengi bar *pater familias* einnig ábyrgð á fötluðu einstaklingunum, það er að bera út „gallaða“ hvítvoðunga og sjá fyrir þeim sem eldri voru (Barnes, 1997). Áhrif Driss á fatlaðan vin sinn eru ítrekuð í fjarveru hans þegar Philippe virðist missa lífsviljann og leggst í hálfgerðan dvala þangað til að Driss birtist aftur í lok myndarinnar og „bjargar“ honum.

Samvinnaðar mótsagnir

Eitt af því sem einkennir birtingarmynd fötlunar í skjámenningu (e. *screen culture*) eru svarthvítar senur sem skapa oft dramatískt andrúmsloft þegar myndin er sýnd hægt undir tregablandinni tónlist. Kvikmyndatakan í *Intouchables* aftur á móti er einföld og tilgerðarlaus; leikstjórnarnir falla ekki í svarthvítu gryfjuna enda er viðfangsefni myndarinnar flókn-

⁵ Hér er orðið *negro* notað í andófi við staðalímyndina en það vísar til gamaldags nýlenduhugsunar þar sem hvítir menn þóttu æðri lituðum mönnum.

ara en svo og fötlun eða lífið sjálft sjaldnast svart eða hvítt. Myndin einkennist af mót-sögnum sem oft og tíðum trufla hver aðra. Driss er til dæmis bæði í stöðluðu hlutverki góða svarta mannsins sem ber virðingu fyrir manngildi fatlaða mannsins og í hlutverki vonða svarta mannsins sem á afbrotaferil að baki og ber ekki virðingu fyrir reglum samfélagsins. Á sama hátt uppfyllir Philippe bæði staðalímynd ósjálfbjarga manns sem er háður aðstoð annarra og hlutverk sjálfstæðs manns sem er virkur þátttakandi í samfélaginu. Fræðimaðurinn John Fiske (1989) bendir á að í skjámenningunni sé oft og tíðum reynt að koma í veg fyrir slíkar mótsagnir þar sem skýr andstæðupör, vondur og góður eða hástétt og lágstétt, skapa ákveðna ró og stöðugleika sem endurspeglar oftast ríkjandi hugmyndafræði. Í daglegu lífi fólks er hins vegar ekki að finna slíkan stöðugleika, raunveruleikinn einkennist af mótsögnum.

Kvikmyndarýnirinn Robin Wood (2006) heldur því fram að hreina tvíhyggju sé eingöngu að finna í einföldustu gerð kvikmynda. Wood leggur áherslu á að skoða þurfi kvikmyndir í víðu samhengi þar sem athyglinni er einnig beint að kvikmyndagreininni, leikstjóranum, ríkjandi staðalmyndum og hugmyndafræði. Það er ekki okkar ætlun að kafa djúpt í kvikmyndagreininna sjálfa en eins og fram hefur komið átti myndin að vera hugljúf og gamansöm vinamynd sem er vinsæl grein kvikmynda í Hollywood. Oftast er um ólíka vini að ræða og mjög algengt að annar sé hvítur og hinn svartur, eins og til dæmis í myndinni *Lethal Weapon* (Artz, 2003). Það má velta því fyrir sér hvort viðtökur myndarinnar á Íslandi hafi verið góðar vegna þess að hér sé um að ræða kvikmyndagrein sem Íslendingar þekkja vel til. Einnig má velta því fyrir sér hvort viðtökur í Bandaríkjunum hafi verið jafn dræmar og raun ber vitni vegna þess að áhorfendur þekkja greinina en ekki eins vel franskt samfélag. Auk þess vaknar sú spurning hvort áhorfendur flokki ekki myndina sem gamanmynd, líkt og leikstjórnarnir gera, þar sem hún byggir á sönnum atburðum.

Leikstjórnarnir gagnrýndu viðtökur myndarinnar í Bandaríkjunum. Þeir sögðust hafa valið leikarann Omar Sy til að leika innflytjandann Driss þar sem hann væri sjálfur afkomandi innflytjenda og hefði alist upp í fátækrahverfum Parísarborgar. Þetta átti að gera kvikmyndina trúa upprunalegu söguefni. Leikarinn Francois Cluzet sem leikur hinn fatlaða Philippe er hins vegar ófatlaður og því má velta því fyrir sér af hverju þeir völdu þá ekki fatlaðan leikara. Það að ófatlaðir leikarar séu í hlutverkum fatlaðra sögupersóna, hefur verið gagnrýnt bæði af fötluðu fólki og fræðimönnum. Leikur hins ófatlaða þykir oft og tíðum vera óraunverulegur og óþarflega ýktur (Sieber, 2008). Það er hins vegar erfitt að gera sér grein fyrir því hvort ýkt túlkun leikaranna Sy og Cluzet tengist uppruna þeirra eða kvikmyndagreininni.

Mótsagnir myndarinnar liggja að einhverju leyti í upprunalegu sögunni. Philippe er fatlaður hvítur karl af yfirstétt og Driss svartur lágstéttakarl og eru þessir þættir samtvinnaðir og hafa áhrif á líf og reynslu þeirra samtímis. Philippe upplifir útskúfun sökum fötlunar sinnar á sama tíma og reynsla hans mótast af þeim forréttindum sem fylgja því að vera hvítur aðalsmaður. Jafnframt má segja að Driss upplifi útskúfun sökum stéttar og hörundslitar um leið og hann sem ófatlaður karlmaður nýtur ákveðinna forréttinda í samfélaginu. Í raunveruleikanum er einstaklingurinn aldrei eitthvað eitt og Philippe þess vegna aldrei bara fatlaður. Hann er allt í senn; fatlaður, gagnkynhneigður, hvítur, karlmaður og í hástétt. Sjálfsskilningur (e. *identity*) einstaklings mótast ekki eingöngu af einhverjum einum þætti heldur tvinnast mismunandi þættir saman og hafa samtímis áhrif á einstaklinginn.

Því hefur verið haldið fram að skerðing sé það alvarleg eða ráðandi þáttur í lífi fatlaðs fólks að hún verði ávallt aðal- eða yfirsjálfsskilningur þeirra. Fatlað fólk skilgreini sig fyrst og fremst út frá fötluninni. Þessi fullyrðing hefur verið gagnrýnd og sögð endurspeglar forðoma ófatlaðra í garð fatlaðs fólks. Hún byggist á því hvernig ófatlað fólk sjái og meti líf

fatlaðs fólks, það er hvaða merkingu það leggi í hugsmíðina fötlun (Kristín Björnsdóttir, 2010). Niðurstöður rannsókna innan fötlunarfræða benda til þess að ekki allt fatlað fólk líti á sig sem fatlað og samsami sig þar af leiðandi ekki allt öðru fötluðu fólk (Watson, 2002). Í myndinni kemur fram að Philippe líkaði svo vel sú aðstoð, sem Driss veitti honum, vegna þess að Driss sýndi honum hvorki samúð né vorkunn en leit á hann og kom fram við hann eins og manneskju. Gott dæmi um það er í listagalleríinu þegar Philippe biður Driss um að gefa sér súkkulaði en Driss réttir fram sælgætispoka og segir skellihljæjandi: „Engar hendur, ekkert súkkulaði.“ Hér vísar hann til gamals fransks brandara sem gerir grín að handalausum barni. Driss er hvorki feiminn né hræddur við fötlun Philippes heldur fíflast og gerir grín sem margir aðrir hefðu ekki þora að gera við sömu aðstæður.⁶

Lokaorð

Kvikmyndin *Intouchables* varð, eins og fram hefur komið, gríðarlega vinsæl. Myndin er þroskasaga tveggja ólíkra manna og lýsir ferðalagi sem hefst á samstarfi en lýkur með vináttu. Þroskasögur eru sigildar og sívinsælar og skörun ólíkra heima virðist ávallt eiga erindi við kvikmyndahúsagesti, hvort sem þeir halda til í París eða Reykjavík. Þær ímyndir sem birtast okkur í leiknum kvikmyndum eru settar fram sem raunverulegar og geta þannig haft áhrif á viðhorf áhorfenda. Það er ómögulegt að segja til um það hvort áhorfendur trúir þessum ímyndum (ó)fötlunar, karlmennsku, stétta og hörundslita sem birtast í myndinni og hvort það sé ástæða fyrir vinsældum hennar. Ríkjandi hópar ákveða hvað má telja viðeigandi, viðurkennt og vel metið í samfélaginu. Í einhverjum mæli ögrar myndin þessum gildum og leiðir í ljós hvernig mismunun og forréttindi spila saman og ýmist hindra eða veita aðgang að þátttöku í samfélaginu.

Eflaust má færa rök fyrir því að þessi mynd styðji við hugmyndafræði um sjálfstætt líf og notendastýrða persónulega aðstoð (NPA) þar sem Philippe fer að taka þátt í samfélaginu með aðstoð Driss. Á móti má færa rök fyrir því að myndin ítreki hugmyndir um fatlað fólk sem byrði á fjölskyldur og samfélög. Jafnframt sýnir myndin að innflytjandinn frá Senegal er manneskja sem á sína fjölskyldu sem honum er annt um, engin ástæða sé til að óttast hann eða fyrirlíta. En eins og fram hefur komið má einnig greina í myndinni neikvæðar staðalímyndir af körlum af öðrum uppruna eða hörundslit en Frakkar eru flestir. Myndin gerir þó kleift að ræða stéttaskiptingu í samfélaginu, gagnrýna kynjaðar staðalímyndir og ríkjandi hugmyndir um atvinnulausa innflytjendur. Þó að myndin kunni á yfirborðinu að virðast einföld saga tveggja ólíkra manna má greina í myndinni flókin samfélagsmynstur mismununar og forréttinda þegar betur er að gáð. Myndin hvort tveggja ýtir undir og grefur undan ríkjandi hugmyndafræði, allt eftir því frá hvaða sjónarhorni á hana er horft.

Heimildir

Artz, B. L. (2003). Hegemony in black and white: Interracial buddy films and the new racism. Í Y. R. Kamaliour og T. Carilli (ritstjóri), *Cultural diversity and the U.S. media* (bls. 67–78). Albany: State University of New York Press.

Ármann Jakobsson og Hanna Björg Sigurjónsdóttir. (2007). Níu spurningar um fötlun og fjöldamenningu. Í Gunnar Þór Jóhannesson (ritstjóri), *Rannsóknir í félagsvísindum VIII: Félagsvísindadeild* (bls. 319–329). Sótt af <http://goo.gl/JhKZVp>

Bakhtin, M. (1984). *Rabelais and his world*. Bloomington: Indiana University Press.

⁶ – Maman, je peux avoir du chocolat?
– Il y en a dans le placard, va donc te servir.
– Mais Maman, je peux pas, tu sais bien que je n'ai pas de bras ...
– Pas de bras, pas de chocolat! – Sótt af <http://goo.gl/Gwy9Kv>.

- Barnes, C. (1997). A legacy of oppression: A history of disability in Western culture. Í L. Barton og M. Oliver (ritstjórar), *Disability studies: Past, present and future* (bls. 3–24). Leeds: The Disability Press.
- Barounis, C. (2010). Crippling heterosexuality, queering able-bodiedness: Murderball, Brokeback Mountain and the contested masculine body. Í L. J. Davis (ritstjóri), *The disability studies reader* (bls. 443–460). New York: Routledge.
- Campbell, F. K. (2010). *Counters of ableism: The production of disability and abledness*. New York: Palgrave MacMillan.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Berkley: University of California Press.
- Connell, R. W. og Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender and Society*, 19(6), 829–859.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(5), 1241–1299.
- Darke, P. (1997). Everywhere: Disability on film. Í A. Pointon og C. Davies (ritstjórar), *Framed: Interrogating disability in the media* (bls. 10–14). London: British Film Institute.
- Ekkert skrytið að Ísland eigi heimsmet í fjölda öryrkja: Það er ekkert mál að komast á bætur. (2011, 8. febrúar). *Pressan*. Sótt af <http://goo.gl/oo8yfA>
- Eygló: Bótasvik eru einfaldlega þjófnaður og skaða okkur öll. (2014, 2. júlí). *Eyjan.is*. Sótt af <http://goo.gl/Qcr3OG>
- Fiske, J. (1989). *Television culture*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse of language*. New York: Tavistock.
- Garland-Thomson, R. (2010). Integrating disability, transforming feminist theory. Í L. J. Davis (ritstjóri), *The disability studies reader* (bls. 353–374). New York: Routledge.
- Goodley, D. (2011). *Disability studies: An interdisciplinary introduction*. Thousand Oaks: Sage.
- Grönvik, L. og Söder, M. (ritstjóri). (2008). *Intersectionalitet och funktionshinder*. Stokkhólmi: Gleerups.
- Hanna Björg Sigurjónsdóttir, Ármann Jakobsson og Kristín Björnsdóttir (ritstjórar). (2013). *Fötlun og menning: Íslandssagan í nýju ljósi*. Reykjavík: Félagsvísindastofnun.
- Hanna Björg Sigurjónsdóttir, Ármann Jakobsson og Kristín Björnsdóttir. (2013). Inngangur: Rannsóknir á fötlun og menningu. Í Hanna Björg Sigurjónsdóttir, Ármann Jakobsson og Kristín Björnsdóttir (ritstjórar), *Fötlun og menning: Íslandssagan í nýju ljósi* (bls. 7–26). Reykjavík: Félagsvísindastofnun.
- Hanna Björg Sigurjónsdóttir og Guðrún Steinþórsdóttir. (2013). Spegill, spegill herm þú mér: Fötlun í barnabókmenntum. Í Hanna Björg Sigurjónsdóttir, Ármann Jakobsson og Kristín Björnsdóttir (ritstjórar), *Fötlun og menning: Íslandssagan í öðru ljósi* (bls. 189–210). Reykjavík: Félagsvísindastofnun.
- Ingólfur Ásgeir Jóhannesson. (2004). *Karlmennska og jafnréttisuppeldi*. Reykjavík: Rannsóknarstofa í kvenna- og kynjafræðum.

- Ingólfur Ásgeir Jóhannesson. (2006). Leitað að mótsögnum: Um verklag við orðræðugreiningu. Í Rannveig Traustadóttir (ritstjóri), *Fötlun: Hugmyndir og aðferðir á nýju fræðasviði* (bls. 178–195). Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- James Rice og Rannveig Traustadóttir. (2011). Fátækt, fötlun og velferð. *Stjórnmal og stjórnsýsla*, 7(2), 387–404. Sótt af <http://goo.gl/9kJFcJ>
- James Rice, Kristín Björnsdóttir og Eiríkur Smith. (2015). Spaces of indifference: Bureaucratic governance and disability rights in Iceland. Í T. Shakespeare (ritstjóri), *Disability research today: International perspectives*. Taylor and Francis.
- Jeffreys, S. (2008). Disability and the male sex right. *Women's Studies International Forum*, 31(5), 327–335. doi:10.1016/j.wsif.2008.08.001
- Johnson, K. R. (1994–1995). Public benefits and immigration: The intersection of immigration status, ethnicity and class. *UCLA Law Review*, 72(1), 1509–1567.
- Jones, D. M. (2005). *Race, sex and suspicion: The myth of the Black male*. Westport: Greenwood Press.
- Jón Ingvar Kjaran og Ingólfur Ásgeir Jóhannesson. (2013). „Hvað er svona merkilegt við það að vera karlmaður?“ Hinsegin karlmennska og viðhorf ungra íslenskra hinsegin karla. Í Stefanía Óskarsdóttir (ritstjóri), *Rannsóknir í félagsvísindum XIV* (bls. 1–9). Reykjavík: Félagsvísindastofnun.
- Kristín Björnsdóttir og Rannveig Traustadóttir. (2010). Stuck in the land of disability? The intersection of learning difficulties, class, gender and religion. *Disability and Society*, 25(1), 49–62. doi: 10.1080/09687590903363340
- Kristín Björnsdóttir. (2010). Resisting the Reflection: Identity in Inclusive Life History Research. *Disability Studies Quarterly*, 30(3/4). Sótt af <http://dsq-sds.org/article/view/1286/1312>
- Kristín Björnsdóttir. (2011). Þetta er minn líkami en ekki þinn: Sjálfræði og kynverund kvenna með þroskahömlun. *Ráðstefnurit Netlu – Menntakvika 2011*. Sótt af <http://netla.hi.is/menntakvika2011/017.pdf>
- Kristín Björnsdóttir. (2013). Til sýnis: Fatlað fólk, furðuverur og fjölleikahús. Í Hanna Björg Sigurjónsdóttir, Ármann Jakobsson og Kristín Björnsdóttir (ritstjórar), *Fötlun og menning: Íslandssagan í nýju ljósi* (bls. 145–168). Reykjavík: Félagsvísindastofnun.
- Kristín Björnsdóttir. (2014). Ég fékk engan stuðning í skólanum: Fötlun, kyngervi og stétt. Í Annadís G. Rúðólfsdóttir, Guðni Elísson, Ingólfur Ásgeir Jóhannesson og Irma Erlingsdóttir (ritstjórar), *Fléttur III: jafnrétti, menning, samfélag* (bls. 233–257). Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Kristín Loftsdóttir. (2011). Racist Caricatures in Iceland in the Early 20th Century. Í Sumarliði R. Ísleifsson og Daniel Chartier (ritstjórar), *Iceland and images of the North* (bls. 187–204). Québec: Presses de l'Université du Québec. Sótt af <http://www.akademia.is/images/stories/pdf/ioftn.pdf>
- Litch, M. M. (2010). *Philosophy through film*. New York: Routledge.
- Lykke, N. (2010). *Feminist studies: A guide to intersectional theory, methodology and writing*. New York: Routledge.

- O'Sullivan, M. (2012, 1. júní). Quadriplegia? It's no big deal. *Washington Post*. Sótt af <http://goo.gl/vmUOIM>
- Ortner, C. (1974). Is female to male as nature is to culture. Í N. Z. Rossaldo og L. Lamphere (ritstjórar), *Womenculture and society* (bls. 67–87). Stanford: Stanford University Press.
- Park, J. H., Gabbadon, N. G. og Cherin, A. R. (2006). Naturalizing racial differences through comedy: Asian, Black, and White views on racial stereotypes in *Rush Hour 2*. *Journal of Communication*, 56(1), 157–177.
- Rannveig Traustadóttir. (2006). Disability and gender: Introduction to the special issue. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 8(2–3), 81–84.
- Safran, S. P. (2000). Movie images of disability and wars: Framing history and political ideology. *Remedial and Special Education*, 22(4), 223–232.
- Sherman, S. R. og Koven, M. J. (ritstjórar). (2007). *Folklore/Cinema: Popular film as vernacular culture*. Logan: Utah State University Press.
- Sherry, M. (2010). *Disability hate crimes: Does anyone really hate disabled people?* Surrey: Ashgate Publishing.
- Sieber, T. (2008). *Disability theory*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Toleno, E. og Nakache, O. (2012, 5. júlí). An intouchable world? *Huffington Post*. Sótt af http://www.huffingtonpost.com/eric-toledano-and-olivier-nakache/an-intouchable-world_b_1497787.html
- Vilborg Jóhannsdóttir og Freyja Haraldsdóttir. (2010). Notendastýrð persónuleg aðstoð fyrir fatlað fólk á Íslandi: Innleiðing og stjórnábyrgð. Í Silja Bára Ómarsdóttir (ritstjóri), *Rannsóknir í félagsvísindum XI: Stjórnábyrgðir* (bls. 107–114). Sótt af <http://goo.gl/aZWNqq>
- Watson, N. (2002). Well I know this is going to sound very strange to you, but I don't see myself as disabled person: Identity and disability. *Disability and Society*, 17(5), 509–527.
- Wendell, S. (2010). Toward a feminist theory of disability. *The disability studies reader*. Í L. J. Davis (ritstjóri), *The disability studies reader* (bls. 336–353). New York: Routledge.
- Wood, R. (2006). Hugmyndafræði, grein, höfundur. Í Guðni Elísson (ritstjóri), *Kvikmyndagreinar* (bls. 65–88). Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Þorgerður H. Þorvaldsdóttir. (2014). Jafnrétti fyrir alla: Eitt markmið, ólíkar leiðir. Í Annadís G. Rúðólfsdóttir, Guðni Elísson, Ingólfur Ásgeir Jóhannesson og Irma Erlingsdóttir (ritstjórar), *Fléttur III: jafnrétti, menning, samfélag* (bls. 285–309). Reykjavík: Háskólaútgáfan.

Um höfund(a)

Kristín Björnsdóttir (kbjorns@hi.is) er lektor í fötlunarfræði við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Hún lauk BM-prófi í músíkþerapíu frá East Carolina University í Bandaríkjunum 1998, meistarafrófi í uppeldis- og menntunarfræðum frá Háskóla Íslands 2001 og doktorsprófi í fötlunarfræðum frá Háskóla Íslands 2009. Kristín starfaði um árabil með fötluðum börnum og ungmennum í skólakerfi og tómstundum. Rannsóknir hennar

„Engar hendur, ekkert súkkulaði“: Kyngervi, hörundslitur, fötlun og stétt í kvikmyndinni *Intouchables*

hafa einkum beinst að skólagöngu og samfélagsþátttöku fólks með proskahömlun og samspili menningar, kyngervis og fötlunar.

Kristín Stella L'orange (ksl3@hi.is) er stundakennari við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Hún lauk BA-prófi í bókmenntafræði frá Háskóla Íslands 2008 og MA-prófi í þjóðfræði frá sama skóla 2014. Kristín Stella hefur unnið fjölbreytt störf og hafa rannsóknir hennar einkum beinst að birtingarmynd kyngervis í ævintýrum og bókmenntum.

Efnisorð

kyngervi – hörundslitur – fötlun – stétt – kvikmyndir

About the authors

Kristín Björnsdóttir (kbjorns@hi.is) is an Assistant Professor of Disability Studies at the School of Education, University of Iceland. She finished a BM-degree in Music Therapy from the East Carolina University in 1998, an MA-degree in Education from the University of Iceland and a PhD in Disability Studies from the same university in 2009. Kristín has worked with disabled children and youth in schools and leisure activities. Her research interests are mainly in the fields of inclusive education, disability and gender.

Kristín Stella L'orange (ksl3@hi.is) is a part-time teacher at the School of Education, University of Iceland. She finished a BA-degree in Literature from the University of Iceland in 2008 and a MA-degree in Folkloristics from the University of Iceland in 2014. Kristín Stella has worked in a variety of sectors and roles. Her research interests include gendered representations in folklore, fairy tails and literature.

Key words

gender – race – disability – class – film

Kristín Björnsdóttir og Kristín Stella L'orange. (2014). „Engar hendur, ekkert súkkulaði“: Kyngervi, hörundslitur, fötlun og stétt í kvikmyndinni *Intouchables*. *Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun*. Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Sótt af <http://netla.hi.is/greinar/2014/ryn/009.pdf>